

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної
та навчальної роботи

_____ О.І. Гура
« ____ » _____ 20__ р.

МІЖНАРОДНІ ТРАНСПОРТНІ ПЕРЕВЕЗЕННЯ

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
підготовки бакалавра

галузі знань 0306 «Менеджмент і адміністрування»

напряму 6.030601 – «Логістика»

професійних спрямувань: «Менеджмент організацій і адміністрування»,
«Логістика», «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності»

(шифр за ОПІ ПІ 5.19)

Кафедра менеджменту організацій та логістики

2015 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО кафедрою менеджменту організацій та логістики

факультету менеджменту

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ   Онищенко О.А., доцент кафедри менеджменту організацій та логістики, к.н.держ.упр.

ОБГОВОРЕНО ТА РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАТВЕРДЖЕННЯ КАФЕДРОЮ
Менеджменту організацій та логістики «03» вересня 2015 року, протокол № 1

Завідувач кафедри
д. е. н., доцент

_____

Л.М. Бухаріна

ВСТУП

Програма вивчення навчальної дисципліни «Вантажні транспортні перевезення» є частиною циклу професійно - орієнтованої підготовки і відповідає навчальному плану ОПП підготовки бакалавра напряму підготовки 6.030601 – «Логістика» професійних спрямувань «Менеджмент організацій і адміністрування», «Логістика», «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності».

Зміна обсягів перевезень, кількісний і якісний розвиток матеріальної бази транспорту, удосконалення організації і управління різних видів транспорту вимагають підвищення рівня знань усіх фахівців, пов'язаних з транспортним процесом.

При виконанні своїх функцій працівникам логістичної системи доводиться стикатися з питаннями організації перевезень, скорочення тривалості деяких елементів транспортування продукції, виконання комерційних умов договору перевезення, оформлення документів та ін. Тому виникає необхідність в отриманні теоретичних основ оперативного планування вантажних перевезень та організації руху транспортних засобів, мати навички з техніки розрахунків завантаження транспортних засобів та експлуатаційних показників роботи транспорту, а також правового регулювання вантажних транспортних перевезень.

Курс «Вантажні транспортні перевезення» вивчає організацію транспортного забезпечення вантажних перевезень, правове регулювання перевезень вантажів різними видами транспорту, загальні принципи формування транспортних тарифів.

Предметом вивчення дисципліни є процеси технології та організації виконання вантажних транспортних перевезень з місць відправлення до місць споживання, а також процеси, що забезпечують їх виконання.

Міждисциплінарні зв'язки. Вивчення курсу «Вантажні транспортні перевезення» базується на знанні студентами циклу фундаментальних та професійно - орієнтованих дисциплін (економіка; економічна теорія; основи менеджменту; логістична інфраструктура та ін.), цілеспрямованої роботи над вивченням спеціальної літератури, активної роботи на лекціях, самостійної роботи та виконання індивідуальних завдань.

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів:**

1. Організація вантажних транспортних перевезень
2. Міжнародна та національна правова регламентація вантажних транспортних перевезень

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання дисципліни «Вантажні транспортні перевезення» - формування у студентів наукових і професійних знань в сфері правового регулювання, технічного та комерційного забезпечення вантажних транспортних перевезень, організації митного оформлення та контролю товарів і

транспортних засобів; набуття практичних навичок щодо вибору перевізників та оцінки економічної ефективності вантажних транспортних перевезень.

1.2. Головним завданням дисципліни є формування у студентів теоретичних знань з питань економічної теорії транспорту; правового регулювання вантажних транспортних перевезень; організації перевезень на основних видах транспорту та організації транспортно-експедиторського обслуговування вантажів.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- зміст нормативної та правової бази організації перевезень різними видами транспорту;
- технічне оснащення та техніко-економіко-експлуатаційні характеристики різних видів транспорту;
- технологію і організацію перевезень, порядок планування і управління вантажними та пасажирськими перевезеннями;
- залежності ефективності перевезень від техніко-економічних параметрів рухомого складу транспорту;
- методи та технології організації роботи транспортних вузлів, станцій, вокзалів, терміналів, організації роботи рухомого складу різних видів транспорту;
- правила складання, оформлення та зміст документів, які необхідні для планування, організації та виконання перевезень;
- сучасний стан організації роботи транспорту та перспективні напрямки його розвитку.

вміти:

- вирішувати задачі з визначенням сфер доцільного використання різних видів транспорту в залежності від конкретних умов перевезень, виду та властивостей вантажів;
- розробляти технологічні процеси доставки вантажів та пасажирів;
- проводити розрахунки та аналіз експлуатаційних показників із застосуванням економіко-математичних методів для підвищення ефективності використання рухомого складу та зниження народногосподарських витрат на перевезення;
- розраховувати тарифні відстані та тарифи на вантажні перевезення, оформлювати перевізні документи;
- вирішувати конкретні правові ситуації;
- аналізувати проблеми, розглядати ситуацію, як ціле, приймаючи управлінське рішення.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 108 годин, 3 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Організація вантажних транспортних перевезень

Тема 1. Основи організації вантажної і комерційної роботи. Організація фірмового транспортного обслуговування

Загальні відомості про вантажні транспортні перевезення. Транспортна логістика. Вантажні та комерційні операції. Зміст вантажної і комерційної роботи. Організаційна структура управління вантажною і комерційною роботою.

Різновиди транспортних сполучень та класифікація вантажних перевезень. Основні напрями розвитку і вдосконалення вантажної і комерційної роботи.

Основні положення системи фірмового транспортного обслуговування. Цілі і завдання системи фірмового транспортного обслуговування. Принципи організації та функціонування системи ФТО. Структура органів системи ФТО. Технологія виконання операцій в системі ФТО.

Маркетинговий аналіз транспортного ринку і вивчення попиту на вантажні перевезення. Технологія планування перевезень вантажів. Формування гнучких тарифів. Автоматизована комплексна система фірмового транспортного обслуговування (АКС ФТО).

Тема 2. Організація перевезення вантажів окремих категорій. Технічні засоби виконання вантажних операцій.

Транспортні характеристики вантажів, тари та упаковок та їх вплив на вибір технічних засобів і умов перевезень.

Класифікація вантажів. Основні властивості вантажів та їх вплив на вибір технічних засобів і умов перевезень. Природний спад вантажів.

Вимоги стандартів і технічних умов до продукції, що відвантажується.

Призначення і класифікація тари.

Призначення і класифікація вантажних станцій. Комерційні та вантажні операції, виконувані на станціях. Технічні засоби на станціях для виконання вантажних і комерційних операцій. Концентрація вантажів.

Управління та оперативне керівництво роботою вантажних станцій та комерційної роботи. Технічні засоби для вимірювання маси вантажів. Значення вимірювання маси вантажу.

Перевезення вантажів дрібними відправками. Умови пред'явлення і особливості перевезення вантажів дрібними відправками. Прийом до перевезення, навантаження, вивантаження та видача дрібних відправок.

Перевезення вантажів у транспортних пакетах. Пакетування вантажів. Економічна ефективність пакетних перевезень та перспективи їх розвитку.

Перевезення вантажів у контейнерах, автопоїздах і контрейлерами. Основні відомості по контейнерах і контейнерних перевезеннях. Універсальні та спеціалізовані контейнери та засоби їх транспортування.

Контейнерні пункти і термінали. Організація роботи контейнерного пункту. Технологія роботи контейнерного пункту в умовах функціонування автоматизованої системи управління.

Управління контейнеропотоками. Перевезення автопоїздів і контрейлерів.

Перевезення вантажів для особистих, сімейних, домашніх і інших потреб, не пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності.

Перевезення вантажів насипом і навалом. Перевезення наливних вантажів. Перевезення лісоматеріалів. Перевезення залізобетонних, азбестоцементних та інших виробів і конструкцій. Перевезення вантажів у ящиковій упаковці, неупакованих з плоскими опорами і циліндричної форми. Перевезення автотракторної техніки.

Перевезення зернових вантажів та продуктів їх переробки. Перевезення швидкопсувних вантажів. Перевезення тварин та вантажів рослинного походження.

Перевезення вантажів у супроводі і за договорами на особливих умовах. Навантаження, прийом і відправлення негабаритних та великовагових вантажів.

Перевезення небезпечних вантажів. Транспортна характеристика небезпечних вантажів і підготовка їх до перевезення. Класифікація небезпечних вантажів за характером і ступенем небезпеки. Тара, упаковка та маркування небезпечних вантажів. Технічні засоби для перевезення небезпечних вантажів. Спеціальні умови перевезення небезпечних вантажів окремих класів.

Тема 3. Планування та маршрутизація вантажних транспортних перевезень. Технологія транспортних перевезень вантажів.

Особливості планування вантажних перевезень в ринкових умовах.

Особливості укладення довгострокових договорів про організацію перевезень.

Порядок подання, розгляду та прийняття заявок вантажовідправників на перевезення вантажів. Тимчасові припинення та обмеження навантаження. Виконання прийнятих заявок. Облік виконання заявок на перевезення вантажів.

Маршрутизація перевезень з місць навантаження. Ефективність маршрутизації. Види відправних маршрутів та їх організація. Основні показники маршрутизації.

Підготовка та приймання вантажу до перевезення. Підготовка вантажу до перевезення вантажовідправником. Транспортне маркування вантажів. Маніпуляційні знаки. Порядок розташування транспортного маркування.

Договір перевезення вантажу. Форми перевізних документів і вимоги до їх заповнення. Заповнення накладної вантажовідправником. Перевірка та візування накладної. Оголошення цінності вантажу.

Прийом до перевезення вантажу. Визначення маси вантажу. Технологія виконання операцій у товарній конторі на станції відправлення. Плата за перевезення вантажів і вантажобагажу.

Терміни доставки вантажів і правила їх обчислення. Оформлення перевезень вантажів в автоматизованій інформаційній системі організації перевезень вантажів по безпаперової технології з використанням електронної накладної (АІС Едв).

Навантаження та операції по відправленню вантажів. Основні вимоги до завантаження вантажів. Основні технічні умови розміщення та кріплення вантажів. Заходи щодо поліпшення використання вантажопідйомності.

Визначення технологічного часу на виконання вантажно-розвантажувальних операцій.

Операції по прибуттю і вивантаженні вантажів. Інформація про підхід вантажів. Прийом вантажів і перевізних документів. Реєстрація прибулих вантажів. Повідомлення вантажоодержувачів про прибуття вантажу.

Вивантаження, реєстрація та маркування вивантажених вантажів. Зберігання та видача вантажу. Складування і зберігання вантажів. Граничні строки зберігання і вивезення вантажів.

Норми природного убутку вантажів і похибка вимірювань маси вантажу. Повернення і реалізація вантажів перевізником. Облік і звітність про перевезеннях вантажів. Види і форми бланків вантажний звітності, порядок їх отримання та зберігання.

Тема 4. Основи транспортно-експедиційної діяльності

Сутність транспортного експедирування. Види транспортно-експедиційних послуг. Правовідносини при транспортно-експедиційне обслуговування. Основи регулювання діяльності транспортно-експедиторських компаній.

Транспортно-експедиторські компанії. Види транспортно-експедиторських компаній. Типова структура транспортно-експедиторської компанії. Організація роботи транспортно-експедиторських компаній. Рейтинг транспортно-експедиторських компаній. Досвід роботи провідних транспортно-експедиторських компаній в Україні та за кордоном.

Практичні аспекти роботи транспортно-експедиторських компаній. Переваги транспортного експедирування.

Критерії вибору варіантів організації зовнішньоторговельних перевезень. Порядок оцінки варіантів транспортно-експедиційного обслуговування. Оцінка варіантів організації зовнішньоторговельних перевезень.

Тема 5. Тарифи. Визначення плати за транспортне перевезення вантажів

Вантажні тарифи і система їх побудови. Тарифи і збори за послуги транспорту, їх роль у розвитку економіки.

Цілі та принципи державного регулювання тарифів на вантажні транспортні перевезення.

Система побудови вантажних тарифів. Види вантажних тарифів. Тарифні керівництва. Поняття таксування. Визначення тарифних відстаней.

Назва вантажу. Округлення маси вантажу і платежів. Збори за додаткові операції, пов'язані з перевезенням вантажів. Автоматизація розрахунку плат за перевезення вантажів.

Змістовий модуль 2. Міжнародна та національна правова регламентація вантажних транспортних перевезень

Тема №1: Загальна характеристика міжнародно-правової регламентації транспортних перевезень

Поняття, види, загальна характеристика регламентації транспортних перевезень. Характеристика окремих видів транспорту. Особливості кожного виду транспортних перевезень. Транспортне право як підгалузь міжнародного економічного права як галузі міжнародного публічного права. Транспортне право як система міжнародно-правових принципів і норм, що регулюють відносини, які виникають у процесі міжнародних перевезень і регламентують різні види міжнародних транспортувань (морськими та річковими суднами, залізницями, автомобільним і авіаційним транспортом, трубопроводом). Найважливіші умови міжнародних перевезень, що встановлюють уніфіковані норми, що містяться у так званих транспортних конвенціях, які у міжнародному приватному праві іменуються як договори, статuti, тарифи, акти тощо.

Рекомендації щодо здійснення транспортних перевезень в Європі.

Тема №2: Міжнародно-правова регламентація залізничних та автомобільних перевезень

Загальні положення. Міжнародно-правова регламентація залізничних перевезень вантажів. Регламентація залізничних перевезень вантажів згідно з УМВС. Укладення договору перевезення. Особливі заяви відправника. Прийом вантажу для перевезення. "Комерційний акт". Виконання договору перевезення. Оплата провізних платежів.

Заставне право залізниці. Зміна договору перевезення. Право і порядок зміни договору. Відповідальність залізниць. Солідарна відповідальність залізниць. Претензії, позови. Претензійна та позовна давність.

Регламентація залізничних перевезень вантажів згідно з КОТІФ. Загальні положення ЦІМ і УМВС. Відмінності ЦІМ і УМВС. Деякі особливості застосування ЦІМ в Україні.

Регламентація міжнародних залізничних перевезень згідно з національним законодавством України.

Міжнародно-правова регламентація автомобільних перевезень вантажів. Загальні положення. Міжнародні автотранспортні організації. Регламентація автомобільних перевезень вантажів згідно з Конвенцією КДПВ. Галузь застосування Конвенції КДПВ, що регулює відносини перевізника та вантажовласника.

Укладення та виконання договору перевезення. Претензії та позови, позовна давність. Регламентація автомобільних перевезень вантажів згідно з Конвенцією МДП.

Митна конвенція про перевезення вантажів з використанням книжки МДП (Конвенція МДП). Галузь застосування Конвенції МДП та її основні положення. Видача Книжок МДП. Відповідальність гарантійних об'єднань. Перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП. Порухення положень Конвенції.

Тема №3: Міжнародно-правова регламентація авіаційних перевезень

Загальна характеристика. Внутрішнє законодавство України щодо міжнародних повітряних перевезень. Міжнародно-правова регламентація відносин по перевезенню повітряним транспортом. Паризька конвенція про повітряну навігацію 1919р. Варшавська Конвенція для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень 1929р. Гаазький протокол до Варшавської Конвенції для уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень 1933 р.

Формулювання вимог до перевізних документів. Формулювання обсягу прав відправника вантажу на розпорядження вантажем на шляху проходження. Визначення порядку видачі вантажу в пункті призначення. Визначення обсягу відповідальності повітряного перевізника за збиток, заподіяний вантажу. Встановлення презумпції провини повітряного перевізника. Встановлення межі матеріальної відповідальності повітряного.

Чиказька конвенція про міжнародну цивільну авіацію 1944 р. Римська конвенція про відшкодування шкоди, заподіяної іноземним повітряним судном третім особам на поверхні землі 1952р. Конвенція про уніфікацію деяких правил, які відносяться до міжнародних повітряних перевезень, які здійснюються особами, що не є перевізниками за угодою (Гвадалахара, 1962 р.). «Свободи повітря». Багатостороння угода про комерційні права і нерегулярне повітряне сполучення в Європі (Париж, 1956р.).

Міжнародна організація цивільної авіації. Міжнародний союз авіаційних страховиків. Міжнародна асоціація повітряного транспорту. Асоціація європейських авіакомпаній. Європейська конференція цивільної авіації. Європейська організація безпеки повітряної навігації. Міжнародна федерація асоціацій диспетчерів повітряного руху. Міжнародна асоціація цивільних аеропортів. Міжнародна рада асоціації власників повітряних суден і пілотів. Асоціація західноєвропейських аеропортів (АЗЄА). Міжнародна асоціація повітряних перевізників. Координаційна рада асоціацій аеропортів. Асоціація авіакомпаній.

Правовий режим повітряного транспортного простору. Двосторонні договори в галузі повітряних перевезень. Протокол між Урядом України і Урядом Турецької Республіки про встановлення повітряного сполучення від 4 травня 1992 р. Протокол між Урядом України і Урядом Китайської Республіки про встановлення повітряного сполучення 30 жовтня 1992 р. Протокол між Урядом України та Урядом Республіки Беларусь про повітряне сполучення від 17 грудня 1992 р. Угода між Урядом України та Урядом Арабської Республіки Єгипет про повітряне сполучення від 22 грудня 1992 р. Угода між

Урядом України та Урядом Республіки Грузія про повітряне сполучення від 13 квітня 1993 р.

Авіакомпанії України. Види чартерів. Предмет та сфера дії Варшавської конвенції. Договір перевезення, транспортні документи. Права відправника. Права отримувача. Відповідальність перевізника. Обмеження відповідальності перевізника. Порядок висування претензій і позовна давність.

Монреальська угода 1966 року. Основні положення Договору про відкрите небо.

Тема №4: Міжнародно-правова регламентація морських та річкових перевезень

Загальна характеристика. Міжнародно-правова регламентація морських перевезень вантажів. Брюссельська конвенція щодо уніфікації деяких правил про коносамент, яка була прийнята під егідою Міжнародного Морського Комітету в 1924 р.

Гаазькі правила від 2 червня 1931 року. Правила Вісбі від 6 грудня 1978 р. Гамбурзькі правила. Трампові перевезення.

Договір морського перевезення. Фрахт. Попередньо сплачений фрахт. Дисбурсменські витрати. Умови коносаментів про попередньо сплачені фрахти. Рейсовий чартер. Тайм-чартер. Димайз-чартер. Учасники перевезення. Вантаж. Судно.

Поняття «міжнародна річка». Система класифікації внутрішніх водних шляхів Європи. Міжнародно-правова регламентація річкових перевезень вантажів. Братиславська угода 1955 р. Бухарестська угода 1961 р. Конвенція 1948 р. про режим судноплавства Дунаєм. Брюссельська Конвенція з уніфікації деяких правил, які стосуються коносаментів 1924 р.

Регламентація міжнародних річкових перевезень згідно з національним законодавством України.

Тема №5: Характеристика законодавства України щодо регулювання вантажних транспортних перевезень

Закон України «Про автомобільний транспорт» 2001р., Закон України «Про транспортно-експедиційну діяльність» 2004р. Положення Господарського процесуального кодексу України 1991р. щодо вантажних транспортних перевезень. Інструкції «Про порядок виготовлення, зберігання, застосування єдиної первинної транспортної документації для перевезення вантажів автомобільним транспортом та обліку транспортної роботи» та «Про розрахунки між експедиторами та транспортними організаціями» 1996р.

Роз'яснення Вищого Арбітражного Суду України «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з перевозок вантажів автомобільним транспортом» від 21.07.1992р.

Наказ Міністерства транспорту України «Про затвердження Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні» від 14 жовтня 1997р.

3. Рекомендована література

Основна

1. Анцелевич Г.О., Покрещук О.О., Ковалевські Л.І. Міжнародно-правова регламентація транспортних перевезень: Підручник. – К.: Зовнішня торгівля, 2004. – 288 с.
2. Гаджинский А.М. Логистика: Учебник для студентов высших учебных заведений. - М: Издательско-торговая компания «Дашков и КО», 2006. – 432 с.
3. Гаджинский А.М. Практикум по логистике – М.: Издательско-торговая компания «Дашков и КО», 2006. - 260с.
4. Егизаров В.А. Транспортное право: Учебник. - М.: Юстицинформ, 2007 г. – 546с.
5. Костюченко Л. Перевезення вантажів за системою МДП: Практ. Посібник. – К.: МДФ «Укр.. хата», 2004. – Кн. 1. – 154 с.
6. Крикавський Є. В. Логістика. Основи теорії: Підручник. — Л.: Видво “Львів. політехніка”, 2004. — 416 с.
7. Крикавський Є. В., Чухрай Н.І., Чернописька Н.В. Логістика: Компендіум та практикум. Навч. посіб. — К., Кондор, 2006. — 340 с.
8. Крикавський Є. Логістика. Для економістів: Підручник. — Л.: Видво НУ “Львів. політехніка”, 2004. — 448 с.
9. Логистика: Учебник / Под ред. Б.А. Аникина – М.: Инфра М, 2000.
10. Марченко С.М. Задачник з логістики. – К.: МАУП, 2006. – 68 с.
11. Неруш Ю. М. Логистика: Учебник для вузов. — 2-е изд., перераб. И доп. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. — 390 с.
12. Перепон В.П. Организация перевозок грузов: Учебник для техникумов и колледжей ж.-д. трансп. — М.: Маршрут, 2003. —
13. Пономарьова Ю. В. Логістика: Навч. посіб. — К.: Центр навч. літ., 2005. — 328 с.
14. Пустоветова И. К. Международные перевозки: конспект лекций. – Омск: СибАДИ, 2011.– 100 с.
15. Садииков ОН. Правовое регулирование международных перевозок. – М.: Юрид. лит., 1981. – 288 с.
16. Скаридов А.С. Международное частное право: Учебн.пособие.3-е изд. – СПб.: Изд-во Михайлова В. А.. 2000. – С. 142.

Додаткова

1. Анцелевич І.А. Международное транспортное право. — К., 1999. – 304с.
2. Закон України «Про участь України у Міжнародній конвенції про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП» від 15.07.1994 р. № 117/94.
3. Киреев В.С.. Механизация и автоматизация погрузочно-разгрузочных работ. М.: Транспорт, 1991.
4. Мірошниченко Л., Саприкін Г., Михайленко О. Автомобільні перевезен-

ня: організація та облік. -5-те вид. –Х.: Фактор, 2006.- 536 с.

5. Основные положения Системы фирменного транспортного обслуживания при перевозках по железным дорогам. М.: МПС, 1995.

6. Постанова Кабінету міністрів України «Правила надання послуг пасажирського автомобільного транспорту» від 18.02. 1997 р. №176.

7. Соглашение о международном железнодорожном грузовом сообщении. М.: Издательство ГУП фабрики «Савеловское» МПС России, 1998.

8. Фединяк Г.С, Фединяк Л.С. Міжнародне приватне право: Навч. Посіб. – 2-е вид., допов. – К., Юрінком Інтер, 2000. – 316 с.

Інформаційні ресурси

1. ЛигаБизнесИнформ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.liga.net/.

2. Нормативные акты Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.nau.kiev.ua/.

3. Право. Украина [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.legal.com.ua/cgi-bin/matrix.cgi/pravo.html.

4. Сервер Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua/.

5. Украинское право [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.ukrpravo.com/.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік

5. Засоби діагностики успішності навчання:

– поточне та підсумкове опитування студентів за тематикою змістових модулів;

– усні опитування на практичних заняттях;

– тестування на практичних заняттях;

– тематичні письмові роботи у формі доповідей.